

Spis treści

Od redaktora (Andrzej Stanisz)	9
1. PRZYSTĘPUJEMY DO ANALIZY STATYSTYCZNEJ (Joanna Martyniak, Irena Roterman-Konieczna)	11
1.1. Zbieramy dane.....	12
1.2. Forma graficzna.....	18
1.3. Baza danych w pakietach statystycznych.....	21
1.3.1. Pakiet <i>STATISTICA</i>	21
1.3.2. Pakiet STATGRAPHICS.....	23
1.3.3. Pakiet SAS.....	24
1.3.4. Pakiet BMDP.....	26
1.3.5. Pakiet SPSS.....	27
2. CHARAKTERYZACJA OBSERWOWANEJ LUB BADANEJ GRUPY. CHARAKTERYSTYKI PODSTAWOWE: MIARY POŁOŻENIA, MIARY ROZPROSZENIA (Lucyna Walczycka)	31
2.1. Wprowadzenie.....	31
2.2. Szukamy wielkości przeciętnej – miary położenia.....	32
2.3. Jak dalece zebrane pomiary odbiegają od średniej – miary rozproszenia (miary zmienności lub dyspersji).....	38
2.4. Miary asymetrii.....	41
2.5. Miary koncentracji.....	44
2.6. Wyciągamy wnioski z naszych obliczeń – przedział ufności dla średniej z populacji.....	44
2.7. Ćwiczenia.....	46
3. ABC WERYFIKACJI HIPOTEZ (Józef Pulka)	57
3.1. Uwagi wstępne.....	57
3.1.1. Hipotezy statystyczne.....	59
3.1.2. Hipotezy istotności różnic.....	61
3.1.3. Hipotezy niezależności.....	62
3.1.4. Hipotezy zgodności.....	63
3.2. Weryfikacja hipotez statystycznych.....	63
4. TEST SPRAWDZAJĄCY TYP ROZKŁADU CECHY MIERZALNEJ. TEST CHI-KWADRAT (χ^2) (Irena Roterman-Konieczna)	71
4.1. Pakiet <i>STATISTICA</i>	80
4.2. Pakiet STATGRAPHICS.....	86
4.3. Pakiet SAS.....	89
4.4. Pakiet BMDP.....	92
4.5. Pakiet SPSS.....	96
5. TESTY PARAMETRYCZNE (Krystyna Stanisz-Wallis)	101
5.1. Test t-Studenta dla prób niezależnych.....	101
5.1.1. Wprowadzenie.....	101
5.1.2. Problem medyczny.....	101

5.1.3. Opis danych.....	101
5.1.4. Opis metody	102
5.1.5. Obliczenie w pakiecie <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	104
5.1.6. Pakiet STATGRAPHICS Plus 5.0.....	109
5.1.7. Obliczenie w pakiecie SAS przy użyciu Enterprise Guide	112
5.1.8. Obliczenie w pakiecie BMDP	115
5.1.9. Obliczenie w pakiecie SPSS.....	118
5.2. Test t-Studenta dla prób zależnych (powiązanych).....	119
5.2.1. Wprowadzenie.....	119
5.2.2. Problem medyczny	120
5.2.3. Opis danych.....	120
5.2.4. Opis metody	120
5.2.5. Obliczenie w pakiecie <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	121
5.2.6. Obliczenie w pakiecie STATGRAPHICS Plus 5.0	125
5.2.7. Obliczenie w pakiecie SAS przy użyciu Enterprise Guide	127
5.2.8. Obliczenie w pakiecie BMDP	129
5.2.9. Obliczenie w pakiecie SPSS.....	131
6. TESTY NIEPARAMETRYCZNE (Krystyna Stanisz-Wallis)	135
6.1. Wstęp.....	135
6.2. Test Manna–Whitneya.....	135
6.2.1. Wprowadzenie.....	135
6.2.2. Problem medyczny	136
6.2.3. Opis danych.....	136
6.2.4. Opis metody	136
6.2.5. Obliczenie za pomocą pakietu <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	137
6.2.6. Pakiet STATGRAPHICS	141
6.2.7. Pakiet SAS.....	144
6.2.8. Pakiet BMDP.....	146
6.2.9. Pakiet SPSS	148
6.3. Test kolejności par Wilcoxona (zmienne powiązane).....	150
6.3.1. Wprowadzenie.....	150
6.3.2. Problem medyczny	150
6.3.3. Opis danych.....	151
6.3.4. Opis metody	151
6.3.5. Obliczenie w pakiecie <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	151
6.3.6. Pakiet STATGRAPHICS	155
6.3.7. Pakiet BMDP.....	158
6.3.8. Pakiet SPSS	160
6.4. Test ANOVA Kruskala–Wallisa.....	162
6.4.1. Wprowadzenie.....	162
6.4.2. Problem medyczny	163
6.4.3. Opis danych.....	163
6.4.4. Opis metody	163
6.4.5. Obliczenie za pomocą pakietu <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	164
6.4.6. Pakiet STATGRAPHICS	168
6.4.7. Obliczenie w pakiecie SAS	171
6.4.8. Pakiet BMDP.....	174
6.4.9. Pakiet SPSS.....	176
7. OCENA RÓŻNIC ŚREDNICH MIĘDZY WIELOMA POPULACJAMI I ANALIZA DANYCH UWZGLĘDNIAJĄCYCH ZMIANY W CZASIE (Helena Stanuch)	179
7.1. Wprowadzenie.....	179
7.2. Założenia analizy wariancji	180
7.3. Schemat analizy wariancji	181

7.4. Obliczenia w pakiecie <i>STATISTICA 6</i> i interpretacja wyników.....	184
7.4.1. Import zeszytu z kilkoma arkuszami z Excela do <i>STATISTICA 6</i>	184
7.4.2. Obliczanie testu Levene'a do oceny jednorodności wariancji.....	185
7.4.3. Obliczanie testu F w jednoczynnikowej analizie wariancji.....	187
7.4.4. Obliczanie testu Scheffego do wyboru istotnie różnych średnich.....	189
7.4.5. Ogólny schemat jednoczynnikowej analizy wariancji.....	190
7.5. Dwuczynnikowa analiza wariancji z uwzględnieniem interakcji.....	191
7.6. Niektóre metody analizy danych klinicznych uwzględniających czynnik czasu.....	199
7.6.1. Analiza wariancji z powtarzаныmi pomiarami.....	199
7.6.2. Analiza czasu przeżycia metodą Kaplana–Meiera.....	204
7.6.3. Szeregi czasowe – rytmiczność dobową.....	210
7.7. Obliczenia w pakiecie statystycznym BMDP New System 2.0.....	213
7.7.1. Jednoczynnikowa analiza wariancji.....	213
7.7.2. Dwukierunkowa analiza wariancji z interakcją.....	215
7.7.3. Analiza wariancji z powtarzаныmi pomiarami.....	216
7.7.4. Analiza przeżycia metodą Kaplana–Meiera.....	218
7.8. Obliczenia w pakiecie statystycznym STATGRAPHICS Plus 5.0.....	220
7.8.1. Jednokierunkowa analiza wariancji.....	220
7.8.2. Dwukierunkowa analiza wariancji.....	221
7.8.3. Analiza krzywych przeżycia metodą Kaplana–Meiera.....	222
7.9. Obliczenia w pakiecie SAS przy użyciu Enterprise Guide.....	224
7.9.1. Analiza wariancji.....	224
7.9.2. Analiza przeżycia metodą Kaplana–Meiera.....	225
7.10. Obliczenia w pakiecie statystycznym SPSS.....	227
7.10.1. Jednokierunkowa analiza wariancji.....	227
7.10.2. Dwukierunkowa analiza wariancji z interakcją.....	229
7.10.3. Analiza krzywych przeżycia metodą Kaplana–Meiera.....	231
8. BADANIE ZALEŻNOŚCI MIĘDZY DWIEMA CECHAMI NIEMIERSZALNYMI. TABELE WIEŁODZIELCZE. TEST NIEZALEŻNOŚCI CHI-KWADRAT (χ^2) (Lucyna Walczycka).....	235
8.1. Wprowadzenie.....	235
8.2. Test niezależności chi-kwadrat (χ^2).....	237
8.3. Test chi-kwadrat (χ^2), ćwiczenia.....	244
9. ESTYMACJA I ESTYMATORY (Stanisława Kuroś).....	263
9.1. Wstęp.....	263
9.2. Estymacja punktowa.....	264
9.3. Metody wyznaczania estymatorów.....	265
9.4. Estymacja przedziałowa.....	268
10. KORELACJA (Stanisława Kuroś).....	271
10.1. Wstęp.....	271
10.2. Zależności między zmiennymi.....	271
10.3. Analiza korelacji.....	273
10.4. Współczynnik korelacji Pearsona.....	274
10.5. Korelacja rang Spearmana.....	279
10.6. Obliczenia w pakiecie statystycznym SAS.....	282
10.7. Obliczenia w pakiecie statystycznym STATGRAPHICS Plus.....	285
10.8. Obliczenia w pakiecie statystycznym SPSS.....	287
10.9. Obliczenia w pakiecie statystycznym BMDP.....	290
10.10. Obliczenia w pakiecie statystycznym <i>STATISTICA</i>	293
11. REGRESJA LINIOWA (Stanisława Kuroś).....	299
11.1. Wstęp.....	299
11.2. Prosty model regresji liniowej.....	299

11.3. Liniowa regresja wieloraka	303
11.4. Obliczenia w pakiecie statystycznym SAS.....	307
11.5. Obliczenia w pakiecie statystycznym STATGRAPHICS Plus.....	311
11.6. Obliczenia w pakiecie statystycznym SPSS.....	313
11.7. Obliczenia w pakiecie statystycznym BMDP.....	317
11.8. Obliczenia w pakiecie statystycznym <i>STATISTICA</i>	320
12. ZAAWANSOWANE METODY STATYSTYCZNE (Andrzej Stanisławski)	325
12.1. Regresja logistyczna.....	325
12.1.1. Pakiet STATGRAPHICS Plus.....	335
12.1.2. Pakiet SAS.....	338
12.1.3. Pakiet BMDP.....	342
12.1.4. Pakiet SPSS	344
12.2. Analiza przeżycia	347
12.2.1. Pakiet STATGRAPHICS Plus.....	358
12.2.2. Pakiet SAS.....	358
12.2.3. Pakiet BMDP.....	363
12.2.4. Pakiet SPSS	364
13. DODATEK 1 – ZASOBY STATYSTYCZNE W INTERNECIE (Piotr Grzybowski, Marcin Król)	371
14. DODATEK 2 – ELEMENTY RACHUNKU PRAWDOPODOBIENSTWA (Joanna Martyniak)	379
14.1. Wstęp	379
14.2. Wprowadzenie	380
14.3. Klasyczna definicja prawdopodobieństwa	381
14.4. Prawdopodobieństwo warunkowe i całkowite	383
14.5. Twierdzenie Bayesa	384
14.6. Schemat Bernoulliego	385
14.7. Zmienna losowa i jej rozkład	386
14.7.1. Zmienne jakościowe.....	386
14.7.2. Zmienne ilościowe.....	387
14.8. Rozkłady w pakietach statystycznych.....	394
14.8.1. Pakiet <i>STATISTICA</i>	394
14.8.2. Pakiet STATGRAPHICS	395
14.8.3. Pakiet SAS.....	395
15. DODATEK 3 – SPOSOBY DOBORU PRÓBY I OBLICZANIE JEJ LICZEBNOŚCI (Józef Pułka)	399
15.1. Dobór probabilistyczny	399
15.2. Dobór prosty	399
15.3. Dobór warstwowy	400
15.4. Dobór systematyczny	400
15.5. Dobór zespołowy	401
15.6. Dobór dwustopniowy	401
15.7. Dobór grupy kontrolnej.....	401
15.8. Określanie liczebności próby	403
15.9. Ogólny schemat procedury wnioskowania statystycznego.....	404
15.10. Metoda celowego doboru próby.....	409

